

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 144 2023

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda H. Rugg

Berlin: Stefanie von Schnurbein

Göteborg: Åsa Arping

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Torbjörn Forslid

München: Joachim Schiedermaier

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anna Albrektson, Thomas Götselius

Tartu: Daniel Sävborg

Umeå: Maria Jönsson

Uppsala: Torsten Pettersson

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Ingeborg Löfgren (uppsatser) och Tim Berndtsson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2024 och för recensioner 1 september 2024. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–43–8

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2024

att texterna inte har något gemensamt tema, kan man i stället glädjas åt variationen och de vida utblickarna. Det personliga får dela utrymme med det mer litteraturvetenskapliga, och det är en metod som kan få litterära essäer att fånga läsarnas intresse.

Så kan den tidigare nämnde Lars Gyllensten få avsluta denna text via ett citat som inte återfinns hos Stenström. Det hämtas från *Baklängesminnen*, som utkom 1978. Orden gäller förvisso såväl essäister som recensenter: ”Den största orättvisan, som vi någonsin kan begå emot varandra, är att intala oss att vi verkligen skulle kunna göra varandra rättvisa.”

Pär-Yngve Andersson

Johan Svedjedal, *Min egen elds kurir: Harry Martinsons författarliv*. Albert Bonniers förlag, Stockholm, 2023.

På grund av ämnets rikedom måste jag bedja mina läsare att icke orättvist kritisera mig, om jag icke medtager allt och lika litet berättar om varje allbekant händelse utförligt, utan endast i kort sammandrag. Ty vad jag skriver är icke ett historieverk utan levnadsteckningar, och en mans goda eller dåliga egenskaper kommer inte alltid till uttryck just i det ryktbaraste som han utfört, utan ofta kan en obetydlig handling eller något litet ord som han sagt, kanske på skämt, röja hans egentliga egenart mer än vad strider med tiotusentals döda, stora fältslag eller stadsbelägringar förmår.

Så inleder Plutarchos under andra seklet efter Kristi födelse sitt porträtt av Alexander den store, vilket står att finna i den grekiske historikerns levnadsteckningar över berömda greker och romare. De antika synpunkterna på hur ett liv bör skildras faller mig i minnet under läsningen av Johan Svedjedals tegelstenstjocka biografi om Harry Martinson: *Min egen elds kurir. Harry Martinsons författarliv*. I likhet med Svedjedals tidigare framställningar av det som han benämner ”författarliv” – Karin Boyes, Birger Sjöbergs och C J L Almqvists – handlar det om en ytterligt väldokumenterad framställning som växlar mellan redogörelser av författarens levnadsförhållanden och beskrivningar av dennes författarskap (vars centrala estetiska utvecklingslinjer tydliggörs och vars viktigaste verk analyseras). Med sin detaljrikt uttömmande karaktär torde boken komma att fungera som en självklar referenspunkt, omöjlig att runda för framtida forskare.

Johan Svedjedal skriver flyhänt och medryckande på ett sätt som dessvärre kommit att bli mer och mer ovanligt hos svenska litteraturhistoriker. I en tid då forskning inom humaniora har blivit alltmer teoretiskt introvert – så till den grad att termen ”populärvetenskap” har börjat användas om den sorts specimen som har förutsättningar att nå ut till en läsande allmänhet och således till andra än medlemmarna i de citeringskarteller som forskaren tillhör – har Svedjedal vinnlagt sig om att skriva på ett sätt som i längden är nödvändigt för att hålla allmänhetens intresse för svensk litteraturhistoria vid liv, vilket i sin tur torde vara nödvändigt för att på sikt motivera existensen av den akademiska disciplinen litteraturvetenskap.

Men även om Svedjedal skriver på ett sätt som gör hans biografier svåra att lägga ifrån sig och även om han knappast kan beslösas med att ha missat någon enda liten tvättnota i de arkiv han dammsugit, är det svårt att inte ställa sig frågande till den ambition som lyser igenom framställning, att, som Plutarchos skriver, *medtaga allt*. Redovisningsplikten riskerar helt enkelt att stundtals gå ut över försöken att förstå och förklara varför ett författarliv har utvecklats så som det gjort.

Till exempel finns det med avseende på Martinson-biografen anledning att undra om verkligen alla Martinsons uppenbara hugskott i intervjuer och föredrag hade behövt redovisas i den omfattning som Svedjedal gör. I synnerhet gäller det perioden efter Aniara-diktningen (vilken hade inletts redan med diktsamlingen *Cicada*, 1953, där de 29 första sångerna i *Aniara* publicerades i sviten ”Sången om Doris och Mima”). Där tenderar framställningen att bli onödigt repetitiv och kanske till och med motverka vad som inledningsvis framstår som ett syfte med levnadsteckningen: att framhålla Martinsons miljömedvetenhet som förebådande vår tids klimatengagemang. Till det ska jag återkomma.

Innan dess bör dock konstateras att Harry Martinson är ett mycket tacksamt ämne för en författarbiografi samt att Svedjedals disposition är förredömligt pedagogisk och användarvänlig, så till vida att vart och ett av de 31 kapitlen har underavdelningar där Martinsons under den aktuella tidsperioden utgivna böcker behandlas separat med avseende även på – vid sidan av att de olika verkens centrala teman, motivkretsar och kompositionsprinciper diskuteras – olika litteratursociologiska aspekter som upplagesiffror, recensioner och annan medial uppmärksamhet, mer eller mindre

originella ekonomiska arrangemang med förlaget, stipendier, priser och så vidare.

Svedjedals biografi blir naturligtvis inte sämre av att Martinsons livskurva har en närmast dickensk karaktär – så till den grad att den antagligen ansetts omöjlig som romanhandling under 1900-talet, därför att den hade uppfattats som alltför tillrättalagd och schablonmässig. Dock har naturligtvis det som uppfattas som litterära schabloner kommit att uppfattas så därför att det tilltalar läsare.

Inledningsvis möter vi följaktligen den föräldralöse gossen vilken allra längst ner på botten i fattigsverige alternerar mellan olika fosterfamiljer och för vilken skolan är en av de få vilopunkter som erbjuds från örffilar och hårt arbete, vid sidan av drömmarna om Amerika, en plats som i det dåtida Blekinge, talande nog, var en mer självklar referenspunkt än Stockholm. I Amerika fanns dessutom den unge Harry Martinsons mamma. Henne lyckades han dock aldrig hitta när han så småningom kom till Amerika, efter ha växlat mellan perioder som luffare och sjöman.

När han sedan efter nästan ett decennium definitivt gått i land, uppvisar han snart en osedvanlig begåvning när det gäller att i skönlitterär form omsätta de många årens erfarenheter till sjöss och på luffen i olika världsdelar. Genom inte minst bekantskapen med Artur Lundkvist kommer han i kontakt med olika modernistiska grepp som frigör hans skrivande från klichéer, men som han samtidigt skakar av sig, för att i de fyra böckerna *Spökskepp*, *Nomad*, *Kap Farväl!* och *Resor utan mål* skapa texter – dikter och prosastycken – med enastående fräschör och egensinne. Charmen och begåvningen är i hög grad lokaliserbar till själva stilen.

Omedelbarheten och lättheten i denna stil förvandlar sedan till litterärt guld de mörka barn- och ungdomserfarenheter som ligger till grund för de självbiografiska romanerna *Nässlorna blomma* (1935) och *Vägen ut* (1936). Under arbetet med dem tränger sig ett annat mörker på, vilket har att göra med det alltmot problematiska äktenskapet med Moa Martinson. Dess kris blir till och med en riksangelägenhet genom att Harry efter att ha lämnat hemmet efterlyses i radio. Det visar sig att han hunnit så långt som till Nordnorge där han (i alla fall enligt egen utsago) ska ha mönstrat på en båt i syfte att resa till Afrika. Dock hann han i sista stund besinna sig, hoppade av fartyget i Stavanger och reste hem, kanske inte så mycket på grund av att han ville tillbaka till sin fru som av omtanke om de manuskript till *Nässlorna blomma* som var

kvarlämnade i Sorunda. Äktenskapet hade börjat knaka i fogarna inte minst i samband med den resa som paret gjorde till författarkongressen i Sovjetunionen 1934.

Vid ungefär samma tid hade Martinson börjat experimentera med olika sätt att litterärt gestalta teman förbundna med vad som i efterhand kan beskrivas som hans miljömedvetenhet. I hans samlingar med naturessäer, publicerade under andra halvan av 1930-talet, framträder naturen och naturiakttagelsen inom ramen för en generellt syftande civilisations-, teknik- och modernitetskritik. Detta omsätts i poesi i den avklarade diktsamlingen *Passad* (1945) och i prosaform i *Verklighet till döds* (1940). Den sistnämnda tar sin utgångspunkt delvis i den nämnda författarkongressen i Moskva, delvis i erfarenheterna från fronten i finska vinterkriget, och delvis i samma slags kritik av de kommersiella massmedierna som präglar den i samma veva utgivna romanen *Den förlorade jaguaren* (1941). Mest framgångsrikt kommer dock Martinsons civilisations-, teknik och modernitetskritik att transformeras till skönlitteratur i *Aniara*, vilken i sin helhet utgavs för första gången 1956.

Men innan dess har den martinsonska askungesagan nått ytterligare en kulmen med invalet i Svenska Akademien 1949. Därpå följer en tioårsperiod av kreativt skapande som avslutas med det exceptionella genomslaget för *Aniara*, vars efterskalv fortsätter att erfaras i samhälls- och kulturlivet under det resterande 1950-talet. I framställningen av just det skedet av Martinsons liv lider inte Svedjedal av någon direkt brist på nostalgisk och komisk tidsrekvisita att strössla framställningen med – som *Expressens* tilltag att på utgivningsdagen kombinera förstadagsrecensionen med en intervju med författaren där Lars Widding anlägger ett mer prosaiskt perspektiv på verket – med frågor till författaren av typen ”vad käkar dom egentligen”. Under de följande åren råder en veritabel Aniarafeber: restauranger, mattor, båtar och bestick döps till Aniara; verseposet omvandlas till opera (med musik av Karl-Birger Blomdahl och spelas på Stockholmsoperan hela 119 gånger från 1960 till 1985; samt senare i Göteborg och Malmö). Därtill blir ordet *aniara* vedertaget i svenska språket (i exempelvis begreppet *aniarabarn*).

I övergången till 1960-talet tycks Martinson kort sagt ha nått så långt som det är möjligt för en dåtida svensk författare: han har vunnit inte bara kulturetablissemangets erkännande utan också folkets uppskattning. Han var en lika självklar refe-

renspunkt i kvälls- och veckopressen som i olika pris- och stipendienämnder. Symtomatiskt nog är också tiden fram till 1960 den mest genomforskade. När det gäller Martinsons liv fram till mitten av 1930-talet har Svedjedal kunnat luta sig mot den omfattande dokumentation i Sonja Erfurths biografiska böcker från 1980-talet, samt Kjell Espmarks studier av det tidiga författarskapet, medan decenniet före Aniaya-diktningen har behandlats rätt utförligt, även ur biografiska perspektiv, av Ingvar Holm och Johan Wrede.

I berättelsen om Harry Martinson skulle åren runt 1960 – eller kanske till och med det exakta året 1960 – kunna framställas i betydligt högre grad än vad Svedjedal gör som ett dramaturgiskt klimax, eller varför inte som själva peripetin i författarlivet. Det är symtomatiskt att han vid en tid då han fått alla tänkbara erkännanden och reser land och rike kring och föreläser i sprängfyllda universitets- och gymnasieaulor, erfar att något är på väg att hända: att allt är på väg att vända.

Det sker med kritiken av diktsamlingen *Vagnen* (1960), där det formuleras invändningar som när de relateras till mottagandet i stort kanske i dag, på många decenniers avstånd, kan framstå som småsinta klagomål formulerade av unga ärelystna författare som ville ta sig upp i efterkrigstidens svenska kulturliv. Men så såg inte Martinson, med sin känslighet, på saken. Han tog åt sig. Meddelade att nu var det slutdiktat. För att förstå den reaktionen (på annat sätt än som överdriven) krävs dock att perspektivet breddas en smula, på ett sätt som saknas i Svedjedals bok.

De negativa synpunkter som formulerades i recensionerna av *Vagnen* var, symtomatiskt nog, genomgående skrivna av kritiker som tillhörde en ny generation – och många av dem skulle under det fortsatta 1960-talet, under den period som sedermera benämndes Strömkantringarnas tid, profileras sig som företrädare för en ny typ av vänster-rörelse, det som fick benämningen *ö8-vänster* – och till vilka en del äldre författare och kritiker anslöt sig. De i kulturlivet mest centralt placerade av de sistnämnda var Karl Vennberg och Olof Lagercrantz, den ena som kulturchef på *Aftonbladet* (1957–1975), den andra på *Dagens Nyheter* (1960–1975). Liksom Martinson insåg de kraften i den förändring som var på väg att ske. Men till skillnad från Martinson anpassade de sig till förändringarnas vindar. Chef för *Expressens* kulturredaktion var under samma period (närmare bestämt mellan åren 1961 och 1976) Bo Strömstedt. Denne var förvisso

mer publicist än ideolog, men hade ett väl utvecklat väderkorn för hur framtidens kulturklimat skulle utvecklas. Dessa tre kulturredaktioner kom under 1960- och 1970-talen att utgöra centrala plattformar för en kulturradikalism med stark vänsterlutning – i enlighet med 68-generationens världsbild.

Det till synes paradoxala från en nutida horisont, 2023, är att det bland annat var just Martinsons miljöengagemang, som den unga radikala generationen reagerade emot, i alla fall om hans modernitets-, teknik- och civilisationskritik uppfattas som ramverket runt hans miljömedvetenhet, vilket det finns goda skäl att göra.

1960 karakteriserar Folke Isaksson, då 33 år gammal, i en negativ recension av *Vagnen* Martinson som en ”slav under sina irritationer”, alltmedan Sven Delblanc, då 29 år gammal, i *Arbetar-Bladet* kritiserar samma diktsamling för dess ”gnäll inför skäligen triviala samtidslyten som söndagsbilismen” samt påpekar att diktarens negativa ”attityd till samtiden i längden måste verka utarmande och förödande”. 1965 i *Aftonbladet* beskrivs Martinson av den marxistiske kritikern Jan Stenkvis, 28 år gammal, som ”en ängslig stugsittare” som ”med förkärlek uppträder i den svenske källborgarens roll och iförd en sådans moral och värderingar”. Björn Håkanson, född 1937, beskriver å sin sida 1969 (vid en ålder av 32) Martinson som ”en knarrig undergångsprofet, som på rotary-möten och i kvinnoklubbar på landsorten mästade ungdomen, tekniken och den västerländska utvecklingsoptimismen”.

I *Dagens Nyheter* ägnar 1972 Tobias Berggren, född 1940, en hel artikel åt att förklara varför Martinsons ”Rast” (i *Kap Farväl!*) var ”en dålig dikt” och uppbadade för det ändamålet en från ett nutida perspektiv närmast parodisk marxistisk terminologi – ytterst malplacerad med tanke på att den kritiserade dikten, vilket Svedjedal påpekar, skrevs av en ung man som upplevt kapitalismens negativa sidor in på bara skinnet på ett helt annat sätt än vad som var fallet var med den 32-årige Berggren, uppvuxen i en överklassfamilj med tentakler in i medie- och kulturvärlden. Flitigt förekommande under perioden i fråga var också ord som *kverulans* och *bysnille* för att beskriva Martinsons kritik mot olika samtidstendenser.

Inledningsvis talar Johan Svedjedal om att idén att skriva en biografi över Harry Martinson föddes under sommaren 2018, ”med värmeböljan och de stora skogsbränderna”. Underförstått är att det på senare tid så medialt uppmärksammade enga-

gemanget för klimatet, i Sverige representerat inte minst av klimataktivisterna Greta Thunberg, har gjort Martinsons civilisationskritik aktuell. Hans kritik av bilismen i exempelvis diktsamlingen *Vagnen* var naturligtvis inte relaterad till de fossila bränslenas inverkan på den globala uppvärmningen. Icke desto mindre var han före sin tid då hans engagemang för miljön formulerades vid en tid när kritik mot teknikutveckling och naturförstörelse framstod som icke-frågor inom den vänster som gjorde sitt intåg på kultursidorna under 1960- och 1970-talen.

Men på vilket sätt som miljöengagemanget på 2020-talet har gjort Martinsons varningar, 60, 70 och 80 år tidigare, för konsekvenserna av den tekniska utvecklingen aktuella och relevanta utreder Svedjedal egentligen aldrig. Så mycket angelägnare hade en sådan utredning varit med tanke på att eko-kritiska litteraturteorier ökat avsevärt i popularitet på sistone, samtidigt som intresset för Martinsons författarskap märkligt nog har avtagit bland litteraturforskare.

En hypotes skulle kunna vara att forskningens ointresse för Martinsons miljöengagemang inget har att göra med Martinson som sådan utan snarare hänger ihop med en ökad ”internationalisering” av ämnet litteraturvetenskap, vilket fått den paradoxala följden att svenska författarskap ägnas allt mindre intresse därför att meritering i discipliner med fokus på konst-, musik- och litteraturhistoria under de senaste åren förväntas ske i internationella kontexter, inom ramen för engelskspråkiga vetenskapliga tidskrifter och universitetsförlagsutgivna monografier. Det säger sig själv att det i sådana sammanhang är enklare att få manuskript antagna, om man behandlar engelskspråkiga författarskap än svenska. (När jag under arbetet med denna recension får mig tillsänt ett schema över avhandlingskapitel och dylikt som är planerade att under hösten 2023 läggas fram vid högre seminariet på min egen institution, kan jag konstatera att endast ett seminarium berör en planerad avhandling som ska skrivas på svenska, om svenska författare.)

Eller så har ointresset för Martinsons civilisationskritik någonting att göra med Martinson själv. Antingen kan ur det perspektivet ointresset bero på att han är oförtjänt bortglömd som civilisationskritiker, till exempel genom att han fäste uppmärksamheten på problem som få förstod vidden av då, för 50, 60 eller 70 år sedan, men som skulle visa sig relevanta många decennier senare. I så fall skulle Martinsons vedersakare under perioden 1960–

1978 framstå i rätt dålig dager, mot bakgrund av deras nedlåtande och hånfulla attityd till just denna sida av författarskapet.

Ett alternativ till en sådan förklaring är förstås att Martinsons kritiker på 1960- och 1970-talen tvärtom hade rätt och att Martinson var en ”kverulant” eller ett ”bysnille” som inte hade någonting relevant att säga – i dag lika litet som i går.

Vilket alternativ man än väljer hade det fordrats analyser av och redogörelser för dels nutidsrelevansen – eller bristen på densamma – i Martinsons civilisations-, teknik- och modernitetskritik, dels den komplicerade och fortfarande under senare decennier uppenbart känsliga frågan om den relation som kom att råda mellan Martinson och kulturredaktionerna på de tre största dagstidningarna under den tidsperiod då redaktionernas chefer hade efternamn som Vennberg, Strömstedt och Lagercrantz.

Möjligen kan diskussioner som de sistnämnda för vissa framstå som onödiga digressioner i en biografi som Svedjedals. Men sett till dramaturgin i Harry Martinsons liv, är det ändå av vikt att få en förståelse för den komplexa utvecklingskurva som präglar tiden från 1960 till Nobelpriset 1974 och självmordet 1978. Komplexiteten består bland annat i att Martinsons folkliga popularitet tycks ha ökat parallellt med han förlorade i status bland de kritiker som från och med åren runt 1960 erövrat nya kommandohöjder i de tre största dagstidningarna, samtidigt som han uppenbarligen i andra sorters, mer konservativa litterära etablissemang – som Svenska Akademien och på universiteten – fick en allt starkare ställning under samma period.

I och med Nobelpriset är det som att Martinson erbjuds en möjlighet att klättra så högt att det slutliga fallet maximeras. Vilket det skulle komma att göra med benäget bistånd från de tre kulturredaktioner som jag ovan uppehållit mig vid. En särställning intog härvidlag *Expressen*. Det var där som Sven Delblanc på förhand beställde (det hör till saken att uppgifter om vilka som fått priset läckt ut i förväg) och mycket kritiska artikel publicerades, vilken därefter kunde användes som förvärdning för att uttala sig i ”debatten” om ”bysnilena” (för att citera Bo Strömstedts och P O Enquists kommentarer om Nobelpriset) var värdiga pristagare. Med kritiken av priset fick på så vis den nya generation av litteratörer som vuxit fram under 1960- och 1970-talen möjlighet att demonstrera den makt som de hade förvärvat under halvtannat decennium.

En författare som inte hade anpassat sig till 68-generationen var Lars Gyllensten, vars memoarer *Minnen, bara minnen* gav upphov till en mycket livlig debatt år 2000. I Gyllenstens framställning avslöjades detaljer om Martinsons död som dittills hade varit okända för allmänheten, såsom hans psykiska lidande under de sista åren samt detaljer om självmordet (vilket inte heller var känt hos en bredare allmänhet). Gyllensten riktade visserligen allvarliga anklagelser mot Olof Lagercrantz, som även i Svedjedals framställning förlänas ett föga smickrande porträtt. Dock hade memoarerna som helhet en betydligt bredare måltavla: kulturetablissemangen i stort – och då i synnerhet det kulturklimat och den litterära offentlighet som vuxit fram post-68.

Gyllenstens slutsatser får stöd av det faktum att, som framgått ovan, de tre största dagstidningarnas kulturredaktioner ägnade sig åt att kontinuerligt från det tidiga 1960-talet och framåt ifrågasätta Martinson som civilisations-, teknik- och kulturkritiker. Den omfattande debatten om Gyllenstens bok vittnade också om hur känslig frågan fortfarande år 2000 var om den skuld som de tre största dagstidningarnas kulturredaktioner hade för Martinsons död. Och till den känsliga frågan är, menar jag, Martinsons miljömedvetenhet kopplad – liksom förstås den kritik som riktades mot densamma.

Denna fråga kan upplevas som så mycket mer angelägen att explicit utreda med tanke på att Svedjedal genomgående i sin framställning har ett lätt distanserat tonläge som jag egentligen inte har något emot (tvärtom upplever jag det snarast som besvärande att akademiska texter ofta saknar genomtänkta tonlägen) men som i just framställningen av Martinsons civilisations-, teknik- och modernitetskritik riskerar att göra texten raljerande – och skapa intrycket av att Martinsons frånvarande ställning i diskussionerna om klimat och miljö på 2000-talet var självförvållad.

Det i sammanhanget problematiska är förstås att en sådan författarhållning rimmar illa med själva utgångspunkten för Svedjedals biografi: att Martinson i våra tider av miljömedvetenhet skulle ha fått en förnyad aktualitet. Dessutom finns naturligtvis en risk att biografiförfattaren därmed tycks instämma i den sorts ideliga elakheter som det finns goda skäl att hävda förmörkade Harry Martinsons sista decennier i livet och i någon mening ledde fram till hans tragiska död.

Johan Lundberg

Maria Ulfgard, *Nils Holgersson tur & retur. Barnens brev till Selma Lagerlöf* (Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala, 81). Makadam. Göteborg & Stockholm, 2022.

Läsarnas brev till Selma Lagerlöf var många. De flesta finns idag bevarade i den Lagerlöfska samlingen på Kungliga biblioteket (KB) och har på senare år varit föremål för forskning. Jenny Bergemar och Maria Karlsson gör i boken *Lagerlöfs läsare. Allmänhetens brev till Selma Lagerlöf* (2022), en övergripande analys av breven från vuxna läsare, under hela Lagerlöfs långa författarkarriär.

Men även yngre läsare skrev, och barnbrev utgör en separat samling i KB:s arkiv. Många av dessa brev rör läsarreaktioner på *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* (i dagligt tal ofta *Nils Holgersson*), som Lagerlöf skrev på beställning av Svensk läraretidnings förlag som läsebok för skolan; boken utkom i två delar 1906 och 1907. Just barnens läsarreaktioner på *Nils Holgersson* står i fokus för Maria Ulfgards bok *Nils Holgersson tur & retur. Barnens brev till Selma Lagerlöf* (2022).

Ulfgard beskriver sin forskning som ”en receptionsstudie av ett författarskap och av en författarpersonlighet med ett barnperspektiv” (s. 11), där målsättningen varit att granska olika samtida diskurser i synen på litteratur, barn och litteraturundervisning. Någon renodlad diskursanalys är det dock inte fråga om, och någon diskursteoretisk koppling görs inte. Ett centralt syfte har varit att lyfta fram barnens läsningar av *Nils Holgersson* genom en analys av de brev som finns bevarade till Lagerlöf, men även visa på hennes interaktion med dessa yngre läsare och att lyfta fram lärares litteraturundervisning vid den aktuella tiden samt Sveriges allmänna folkskolläraforenings (SAF) roll för bokprojektet, mottagandet av boken och utvecklingen av litteraturundervisningen.

Ulfgards bok är, efter en kort inledning, disponerad i åtta kapitel där det första behandlar själva brevsamlingen mera övergripande, samt tidigare forskning med anknytning till barnbrev. Här berörs också *Nils Holgerssons* roll i den svenska skolan ur ett längre perspektiv, och några exempel ges ur brevsamlingen på barns mottagande av boken. Här finns även några vittnesmål från kända svenska författare, som i vuxen ålder beskrivit sina intryck av boken när de läste den i skolan. De flesta barnbrev på KB härrör från svenska läsare. Men i takt med att boken översattes till andra språk kom även